

2023

PAGALBA BESISKIRIANČIOMS ŠEIMOMS

METODINIS LEIDINYS
SOCIALINIAMS DARBUOTOJAMS

AUTORIAI

Carla Naafs
Lies van Weezel
Indrė Gajdosikienė

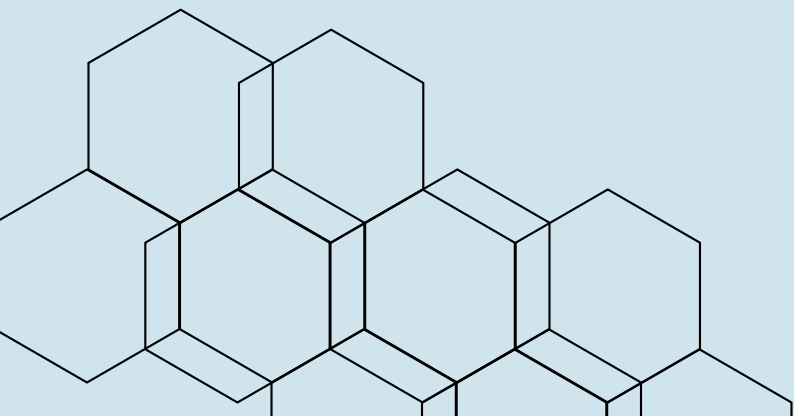
DARBO GRUPĖS NARIAI

Ramunė Jurkuvienė
Ugnė Klingerė
Lina Danusevičienė
Kristina Malinovska
Elina Jackienė
Daiva Navickienė
Deimantė Rusteikaitė

TURINYS

Įvadas	3
Kas ir kaip naudojasi pagalba skyrybų metu Olandijoje	7
Pagalbos teikimo principai	8
Penki darbo etapai	10
Priedas: Rūpinimosi vaiku /-ais susitarimas	15

ĮVADAS

Lietuvos socialiniai darbuotojai, dirbantys su šeimomis, po 2018 metų vaiko teisių apsaugos reformos buvo įpareigoti teikti naujo turinio socialinę pagalbą vaikui ir šeimai. Iki reformos socialinių darbuotojų pastangos buvo sutelktos padėti skurstančioms, priklausomybių pažeistoms, marginalizuotoms šeimoms, dažnai neturinčioms galios ir aukštesnio statuso visuomenėje, motyvuojant jas priimti pagalbą, įveikti jų priešišumą. Po reformos šeimų, gaunančių pagalbą, ratas prasiplėtė. Didelę dalį atvejų, su kuriais dirba socialiniai darbuotojai ir atvejo vadybininkai, sudaro problemines skyrybas išgyvenančios šeimos. Tai tapo viena pagrindinių socialinės pagalbos vaikui ir šeimai sričių. Ši sritis reikalauja specifinių žinių ir įgūdžių. Skyrybų atvejais į pagalbą teikimo procesą šeimos ateina su skirtingu, nei iki reformos, galios santykiu. Nesutariantys tėvai, kartais užimantys aukštas pareigas ir galintys būti iš įvairiausių ekonominių sluoksnių, dėl nuoskaudų nepajėgia susikalbėti tiesiogiai ir tarpusavio kovoje dažnai pasitelkia teises institucijas.

Šiame tėvų kare aukojama daug kas, deja, neretai ir vaikai, kurie nejučia tampa įrankiu spausti sutuoktinį. Vaikai nuo to labai kenčia. Socialiniai darbuotojai taip pat jaučia tėvų spaudimą būti įtrauktais į tėvų tarpusavio kovą, palaikyti vieno ar iš kito tėvų pusę. Tėvai, nepajėgdami taikiai antrosios pusės įtikinti, kad su vaiku (vaikais) ar su antrąja puse elgtųsi taip, kaip pageidaujama, mėgina priversti tai daryti specialistus.

Be to, anksčiau socialiniai darbuotojai būdavo įpratę dirbti su labiau interesuotu vienu iš tėvų, įprastai su mama, į jos pusę tada įsiklauso ir įsijaučia. Skyrybų atveju vienos pusės palaikymas tik gilina tėvų priešišumą. Jei kartais lygiavertiškai dirbama su abiem tėvais, tai dažnai reiškia, kad besiskiriantys tėvai gyvena skirtingose vietovėse ir su jais dirba du atskiri atvejo vadybininkai, arba su tėvais kalbama paeiliui, ne kartu. Tėvai, ypač jei nesutaria rimčiau, bendrų susirinkimų metu arba atvirai konfliktuoja, arba nesikalba, o į atvejo vadybos posėdžius gali atsivesti po savo advokatą, kurie neragina susikalbėti, bet gina savo pusės interesus ir leidžiasi į teises kovas, taip dar labiau užaštrindami situaciją. Į tėvų kaltinimus ir ginčus įtraukiami policija, Vaiko teisių apsaugos tarnyba, gydytojai, mokytojai, teismai ir t. t.

Socialiniai darbuotojai tada jaučiasi bejėgiai. Jie mato, kad nuo tėvų labai daug priklauso vaikų gerbūvis, tačiau šie yra nepajėgūs susikalbėti vaikų labui. Vaikams tėvų konfliktai žalingi, tačiau darbuotojai pasigenda aiškumo, koku pagrindu remiantis raginti tėvus susikalbėti ir išgirsti vienas kitą. Pagalbos procese socialiniai darbuotojai mažai yra įtraukti į pagalbą vaikui, o kartais tėvai tokį bendravimą iš viso draudžia, dėl to į vaiko kančią specialistai apeliuoja labiau teoriškai. Jie išklauso vieną ir kitą konfliktuojančią pusę ir stokoja būdų rasti bendrą pagrindą sprendimų paieškai. Tada specialistai jaučiasi neatliepią tiek tėvų, tiek visuomenės lūkesčių. Iš kitos pusės, jie supranta nepajėgią su tėvais dirbti taip, kad tėvai matytų, kaip savo elgesiu žeidžia vaikus, ir kad susitartų vaikų labui problemas spręsti konstruktyviai. Atrodo, tėvų susikalbėjimo spragą galėtų užpildyti mediacija, psichoterapija, tačiau privalomų ir nemokamų medicijos valandų yra vos kelios, o ir jų tėvai kartais atsisako; psichoterapijos paslaugos brangios ir dažniausiai tai asmeninė paslauga.

Apie skyrybų problemą ir paramą besiskiriančioms šeimoms dvejus metus reguliariai susitikdama diskutavo mišri Lietuvos ir Olandijos specialistų (socialinių darbuotojų, mokslininkų, nevyriausybinų organizacijų darbuotojų, vaiko teisių specialistų) grupė, kurią subūrė šeimų svarbos ir rūpesčio jomis entuziastė, Nacionalinės šeimos tarybos pirmininkė Ramunė Jurkuvienė (1957–2023).

Darbo grupė, aptardama ir lygindama lietuviškus ir olandiškus atvejus ir pagalbos jiems būdus, vis tvirčiau ėmė remtis samprata, kad vaikai turi turėti galimybę bendrauti su abiem tėvais, nes, nepaisant iširusių poros santykių, vaikai lieka abiejų tėvų atsakomybė. Tačiau tikrovė tokia, kad kartais tėvai taip konfliktuoja, jog bendravimas tampa įtemptas, smurtinis ir tokios situacijos labai kenkia vaiko gerovei. Tėvai, kaltindami vienas kitą, į besitęsiantį intensyvų konfliktą įtraukia ir specialistus. Pagalbos darbuotojai Lietuvoje dažnai jaučia, kad jiems reikia daugiau žinių ir įgūdžių susidoroti su tokia situacija.

Besiskiriantys tėvai vis tiek lieka abu atsakingi už savo vaikus, kaip benorėtų vienas kitam šios atsakomybės neduoti. Dėl to jiems būtina parama ir pastangos įveikti savo nusivylimus, pyktį ir abipusį kaltinimą ar kovas. Ši samprata remiasi lūkesčiu, kad tėvai sutiks bendrauti, kai to reikia dėl vaikų (į vaiko interesus orientuotu - vaikocentriiniu požiūriu). Nors Lietuvoje deklaruojama, kad pagalba šeimai teikiama, siekiant atliepti vaiko interesus, tačiau daug sėkmingos patirties sprendžiant probleminius skyrybų atvejus neturime. Dėl to darbo grupė pasikvietė Olandijos socialinę darbuotoją Carla Naafs pasidalinti savo darbo Paramos vaikams ir jaunimui institute patirtimi. Ši organizacija, veikianti Olandijoje, teikia valstybės pagalbą vaikams ir jaunimui, taip pat jų tėvams ir globėjams, iškilus sudėtingoms situacijoms: konfliktams, elgesio problemoms, įtampai globos namuose ar tėvų skyryboms. Iš diskusijų ir klausimų darbo grupėje apie pagalbą šeimai Olandijoje skyrybų atveju, analizuojant lietuviškus ir olandiškus kontekstus ir valstybės politikos skirtumus, parašytas šis tekstas, dažnai pirmuoju (Carla'os) asmeniu.

Carla'os pasidalijimas paremtas metodika, kuri buvo kuriama penkerius metus, bendradarbiaujant šešioms įstaigoms, teikiančioms pagalbą besiskiriančioms šeimoms. Metodika buvo skirta specialistams, kad šie galėtų veiksmingai padėti poroms ir jų vaikams skyrybų situacijose. Carla buvo viena iš socialinių darbuotojų, teikiančių pagalbą šeimoms šio dažnai labai emocionalaus proceso metu ir prisidėjusių prie metodikos rengimo. Šiame tekste pristatomi Carla'os patirties esminiai pastebėjimai apie pagalbą skyrybų procese: specialistų vizija, pagalbos teikimo principai ir skirtingi pagalbos proceso etapai, kuriuos privalo suprasti pagalbos šeimai procesui vadovaujantis specialistas. Nors lietuviškas ir olandiškas kontekstai skiriasi, tikimės, kad šis tekstas gali būti naudingas ieškant būdų, kaip sėkmingiau padėti vaiko tėvams būti gerais tėvais skyrybų procese ar po jų.

KAS IR KAIP NAUDOJASI PAGALBA SKYRYBŲ METU NYDERLANDUOSE

Konsultuotis skyrybų klausimais į institutą žmonės patenka įvairiais būdais. Dalis pagalbos ieško patys, kai kuriems rekomenduoja kreiptis šeimos gydytoja ar mokytoja, ar draugai. Apie 40 proc. kreipiasi pagalbos dėl įstatyminių apribojimų: teisėjas netvirtina skyrybų, kol nesudarytas detalus vaikų priežiūros planas. Kiti ateina rekomendavus advokatui ar mediatoriui.

Skyrybos neigiamai paveikia vaikus, sutrikdo saugumo ir pasitikėjimo supančiu pasauliu jausmą, o tai neigiamai veikia vaikų požiūrį į save ir kitus. Dėl sudėtingos ir įtemptos patirties vaikų elgesys tampa problematiškas, bėdos patiriamos ne tik šeimoje, bet ir mokykloje, santykiuose su draugais, kitoje aplinkoje; vaikams gali kilti ir įvairių sveikatos problemų. Todėl vaiką matantys specialistai (mokytojai, gydytojai ir kt.) pastebėję vaiko elgesio ar sveikatos pokyčius ir pasigilinę į pokyčių priežastis, gali pasiūlyti tėvams kreiptis reikalingos pagalbos.

Pagalbos institute sąlyga - kad procese dalyvautų abu tėvai. Jei pagalbos siekia tik vienas, jis (ji) turi įtikinti kitą dalyvauti, kad pagalba būtų suteikta. Pagalba tėvams nekainuoja, nes ją apmoka valstybė. Gana dažnai pasitaikydavo, kad iš pradžių vienas iš tėvų buvo labiau motyvuotas arba abu ne itin norėdavo dalyvauti. Tačiau jei teismas įpareigoja sudaryti vaikų priežiūros planą, skyrybos Olandijoje nukeliamos iki kol bus sudarytas toks planas. Skyrybų įteisinimo nukėlimas gali sukelti nepatogumų tėvams, jei jie nori tvarkytis savo gyvenimą atskirai: jie negali dar kartą susituokti, nusipirkti buto ir laviruoja tarp kitų apribojimų. Todėl žmonės pasirenka ieškoti pagalbos.

Pagalba šeimai vidutiniškai trukdavo devynis mėnesius, o su kai kuriomis šeimomis, pavyzdžiui, dėl sveikatos ar kitokių problemų negalinčioms dalyvauti susitikimuose – iki dviejų metų. Pagalba leidžia žmonėms spręsti savo vaikų problemas, o ne konfliktuoti tarpusavyje: tėvai dažniausiai džiaugdavosi atgavę galimybę susikalbėti ir išmokę kartu spręsti vaikų priežiūros klausimus.

Teikiamos pagalbos tikslas – ne „prastumti“ sprendimus, nubausti ar perimti poros problemas, o suteikti paramą besiskiriančioms šeimoms, kovojančioms su pykčiu, sielvartu, bejėgiškumo jausmu ir norinčioms atkurti savo bendravimą, suvokiant, kad jų vaikui (vaikams) reikia abiejų tėvų: ir tėčio, ir mamos. Ši nuostata pagrįsta supratimu, kad tėvai gali būti išsiskybę kaip vyras ir žmona, tačiau vis tiek dalijasi atsakomybe už savo vaikus. Specialisto ir valstybės teikiamos pagalbos vaidmuo yra ne perimti šią atsakomybę, o padėti ją dalintis abiem tėvams.

PAGALBOS TEIKIMO PRINCIPAI

Kad padėtų tėvams įveikti pyktį, kovas, kivirčius, **darbuotojui reikia:**

1

Būti orientuotam (-ai) į vaiką: vaikocentriškumas

Vis priminkite sau ir tėvams, kad šiame darbe visi koncentruojamės į vaikus. Vaikai - priežastis siekti tėvų bendradarbiavimo, nes be jo tėvai labai skaudina vaikus;

- dirbkite ne tik su tėvais, bet ir su vaiku. Pagalbos proceso metu darbuotojas kalbės su vaiku ir domės jo patiriamais išgyvenimais pokyčių per skyrybas metu;
- dirbdami su tėvais, apmąstykite ir su tėvais nuolat aptarkite šeimos situaciją vaiko (-ų) akimis (padėkite "įlįsti į vaiko kailį": darbuotojas paaiškina tėvams, kaip jaučiasi ar galėtų jaustis vaikas).

Palaikyti abiejų tėvų atsakomybę, išlikti draugiškas, bet nepalaikyti kurios vienos pusės

2

Būkite atviras, malonus, draugiškas, bet išlikite mandagus ir išlaikykite atstumą. Darbuotojas turi būti draugiškas, bet visą laiką turėti omenyje, kad jis nėra besiskiriančios poros draugas. Atstumas reikalingas tam, kad besiskiriančiųjų pora suprastų bendraujanti su specialistu, kuris nespręs už juos problemų (ko būtų galima tikėtis iš draugo ar artimojo). Specialistas moderuos procesą, padės tėvams **patiems atpažinti** ir **patiems spręsti** savo problemas.

- išlaikykite supratimą, kad tėvų (ne specialisto) pareiga yra kuo geriau auklėti savo vaikus;
- nenurodinėkite tėvams, kaip elgtis, pvz.: „Jūs dabar privalote man tai pasakyti, nes kitaip negalėsiu jums padėti!“. Jei pradėsite iš tėvų reikalauti, kad, pvz.: „Jūs privalote pagal įstatymą“, jie daugiau pas jus neateis;
- bendraudami sukurkite saugią atmosferą, kartu su tėvais nusistatykite bendravimo taisykles;
- pastebėkite tėvų, vaikų, proceso stiprybes ir palaikykite viltingą požiūrį;
- sakykite komplimentus. Tai padrąsina ir pradžiugina tokiu sunkiu ir sudėtingu laikotarpiu;
- išdrįskite prieštarauti požiūriui ir elgesiui, bet nenusiteikite prieš asmenį;
- išlikite neutralus, nerodykite pirmenybės vienam iš tėvų – pirmenybė teikiama tik jų vaikų interesams (svarbu domėtis tėvų nuomone apie tai, kaip jie gali bendradarbiauti dėl vaikų, taip pat, kaip jie gali vienas kitam padėti geriau rūpintis vaiku (-ais));
- kalbėkite apie ir įsivaizduokite ateitį: geresnis tėvų bendradarbiavimas suteiks vaikams stabilumą, reikalingą augant, vaikai jaus ne įtampą, bet poilsį ir ramybę, jei tėvai sutars dėl globos; taip pat tėvai jaus vienas kito palaikymą, atlikdami sudėtingą vaikų auklėjimo pareigą;
- užjaukite tėvus ir vaikus, padrąsinkite ar paguoskite, padėkite kartu permąstyti jų situaciją.

3 Atpažinti savo jausmus ir suvokti savo elgesį

- reflektuokite ne vien kitų, bet ir savo jausmus;
- tesėkite pažadus ir įgyvendinkite tai, dėl ko susitarėte;
- neužmirškite grįžti prie nagrinėjamos temos, jei įsijautę į pokalbį tėvai bando nuo jos nukrypti – tokiu atveju galite pasakyti, kad užsirašote naujai iškeltą temą kaip svarbią ir galėsite tęsti ją kito susitikimo metu;
- domėkitės, užduokite klausimus, ir nepasitenkinkite trumpais atsakymais;
- būkite sąžiningi, nuoširdžiai domėkitės ir nebijokite klausti;
- veskite pokalbį ir nukreipkite į temas, kurias būtina išdiskutuoti ar aptarti, tačiau neužgožkite tėvų ir jiems nenurodinėkite. Paaiškinkite, kodėl svarbu kalbėti tokiomis temomis, kaip, pavyzdžiui, jų bendra istorija ir jaunystė;
- pasinaudokite galimybe aptarti savo patirtį su kolegomis (Carla'os atveju pravertė intervizijos po sunkių pokalbių; kasmėnesinės grupinės atvejo diskusijos, įtraukiant vaikų elgesio specialistą);
- atminkite, kad svarbu nepalaikyti vienos pusės ir neteisti.

4 Įtraukti kitus

- įtraukite platesnę šeimą, gimines;
- konsultuokite kitus, besirūpinančius vaiku: mokytojus, artimuosius.

PENKI DARBO ETAPAI

Remiantis šiuo požiūriu, galima išskirti 5 specialisto pagalbos etapus.

1 etapas: Pasiruošimas

Institute įrengtos specialios patalpos susitikimams su tėvais, su dideliu apvaliu stalu ir trimis kėdėmis, kilnojama lenta, kad būtų patogų socialiniams darbuotojams rašyti ar piešti. Kita patalpų dalis skirta darbui su vaikais. Patalpose skirtose vaikams įrengti keturi kambariai su baldais, žaislais ir žaidimais, knygomis. Kiekvienas kambarys pritaikytas darbui su skirtinga vaikų amžiaus grupe. Ši atskira patalpų dalis su žaislais skirta susitikimams ir užsiėmimams su vaikais. Šiose patalpose taip pat organizuojami vaikų susitikimai su vienu iš tėvų, jei reikia, prižiūrint socialiniam darbuotojui, arba socialinio darbuotojo susitikimai su vaiku.

Pagalbos procesas pradedamas paruošiamuoju susitikimu. Susitikimo metu specialistas - socialinis darbuotojas paaiškina tėvams būsimą procesą ir kartu su abiem tėvais susitaria dėl sąlygų. Susitikimui įvykti būtinas abiejų tėvų dalyvavimas. Taip pat pasiruošimo metu socialinis darbuotojas atskirai susitinka pasikalbėti su vaiku (-ais).

Dirbdamas institute, socialinis darbuotojas susitikimo metu gali pasiūlyti, kur tėvams sėdėti, arba jie gali sėdėti taip, kaip nori. Galima pasiūlyti kavos, arbatos ar vandens. Socialinis darbuotojas susitikimo metu turi nešiojamąjį kompiuterį klausimams, užrašams ar pastaboms pasižymėti. Viena iš svarbių užrašų dalių - pastabos apie susitikimo atmosferą. Užrašai svarbūs galutinei ataskaitai patuošti. Ataskaita gali būti pateikta tėvams ir teisėjui ar kitam asmeniui, ar institucijai, kuri nukreipė tėvus į institutą.

Pradžioje svarbu, kad dirbantis specialistas susitartų su tėvais dėl šių taisyklių:

- Nešaukiame vienas ant kito,
- Nepertraukiame vienas kito;
- Kalbame apie vaikus (o ne, pvz. apie naują vieno iš tėvų draugą / -ę);
- Bendraujame pagarbiai;
- Nekeliame balso, kitaip susirinkimas bus baigtas ir tėvai turės ateiti kitą kartą.

Paaiškinkite tėvams, kokią pagalbą jiems siūlote ir ko iš jų tikėtės. Apibrėžkite tėvams laikotarpį, kiek tikėtės dirbti su jais, kiek kartų per mėnesį, kiek laiko (pvz. pusantros valandos per savaitę) ir kad jiems taip pat bus skirta darbo (įskaitant namų darbus). Perspėkite, kad konsultuosite ne tik tėvus, bet ir jiems leidus kalbėsitės su vaikais apie jiems kylančias problemas, kad kartu su tėvais galėtumėte jas spręsti (be šio tėvų leidimo darbo neverta pradėti). Pabrėžkite, kad jūs neskirsite pirmenybės nei tėčiui, nei mamai, o dirbsite dėl jų vaikų – jie yra svarbiausi šiuose susitikimuose.

Taip pat galite sudaryti ir raštišką susitarimą. Tegul pasirašo tėvai, taip pat pasirašykite patys.

Susiplanuokite susitikimus reguliariai, pavyzdžiui, kiekvieną trečiadienį 9.00 val., atsižvelkite į tėvų galimybes. Po to galite pradėti darbą.

2

etapas: Situacijos apžvalga ir problemų nustatymas. Darbas su tėvais

Trukmė: penki arba šeši susitikimai. Temos, į kurias sutelkiamas dėmesys:

○ Pažinti šeimą, vaikus, šeimos istoriją ir dabartinę situaciją:

- Kokia yra poros situacija dabar?
- Kaip prasidėjo poros santykiai?
- Kaip jie nusprendė turėti vaikų (kartu, ar tai įvyko atsitiktinai?)
- Kaip vyko motinystės / tėvystės raida?
- Kaip susiklostė dabartinė situacija?

○ Leiskite tėvams pasidalinti su jumis savo norais, lūkesčiais ir galimybėmis dabartinėje situacijoje. Ar jie dirba, kokių turi planų ir pan.

○ Paaiškinkite, kad kitam susitikimui tėvai turi paruošti savo „gyvenimo kartu istoriją“: kaip susipažino, įsimylėjo, susilaukė vaikų, kaip kito jų santykiai. Tada susitikimo metu kiekvienas - tėtis ir mama - turi savo istoriją papasakoti. Kai vienas pasakoja, kitas turi klausytis ir nepertraukti. Jūs skiriate jų istorijoms po pusvalandį. Galite klausti, kai ko nors nesuprantate. Jūs pasižymite sau pastebėtas problemas, kurias būtų verta gvildinti vėliau. Dažnai tai būna labai emociingas susitikimas. Tam turite būti pasiruošę. Pagirkite tėvus jiems išsipasakojus.

○ Tarp susitikimų su tėvais jūs atskirai kalbatės su vaikais (aprašyta žemiau). Vėliau papasakojate tėvams ką išgirdote, ir paminite, kas iš to jums kelia susirūpinimą. Padėkite tėvams padėti savo vaikams. Jei manote, kad reikalinga, patarkite tėvams kreiptis vaikui profesionalios pagalbos.

○ Jei tėvai barasi vaikų akivaizdoje, paprašykite, kad jie nustotų kovoti, kaltinti, priekaištauti vienas kitam matant vaikams, nes vaikai kenčia nuo jų konfliktų. Pasiūlykite, kad tėvai verčiau kalbėtųsi apie įtampą keliančius dalykus jūsų kambaryje. Taip tėvai mokosi valdytis ir dirbti kartu, taigi galite padėti jiems pagerinti tarpusavio santykius. Šitaip tėvai gali pradėti dirbti kartu savo vaikų interesų, jausmų ir elgesio labui, kaip ir kiti geri tėvai. Neužmirškite klausti tėvų, ar jie pastebi sunkumų, ar jaučia pagerėjimą, pasidžiaukite, jei kas klostosi geriau. Mokykite pastebėti mažus pokyčius.

○ Jei vienas iš tėvų su vaiku iki tol nebendravo, jo(s) susitikimus su vaiku galite organizuoti savo kabinete, kol reikia. Tėvas (mama) vėliau su vaiku susitiks patys, kai tai įmanoma ir saugu vaikui (vaikams).

○ Kiekviename susitikime klauskite tėvų, kas sekasi geriau, o ką jiems reikėtų patobulinti.

○ Kvieskite dirbti ties problemomis / išryškėjusiomis temomis, kurias pastebėjote pasakojimuose apie šeimos gyvenimą. Galite pasiūlyti naujų būdų, kaip pažvelgti į situaciją, taip pat padėti suprasti, kas ją lemia. Apsvarstykite kartu, ar tėvai nori ir toliau taip pat bendrauti, ar juos tai tenkina?

Pakvieskite įsivaizduoti, kaip seksis bendravimas, susitarimai po skyrybų, kokie pokyčiai poros ir jų vaikų laukia?

2

etapas: Situacijos apžvalga ir problemų nustatymas. Susitikimai su vaikais

Pagal šią metodiką socialiniam darbuotojui labai svarbūs susitikimai su vaikais. Kai tėvai įsijaučia į savo kovą vienas su kitu, jie nejučia nebepaiso vaikų, ir specialistas gali padėti tėvams grąžinti gebėjimą įsiklausyti, atsižvelgti į savo vaikus.

Susitikimas su vaiku vykdavo kitą dieną nei susitikimas su tėvais, viename iš instituto kambarių. Nerekomenduojama lankyti vaikų jų namuose, nes lengva prarasti neutralumą: lankydami vieno iš tėvų namuose, skatinate kitą galvoti, kad dabar palaikysite kitą pusę. Kartais, jei vaikas labai užsiėmęs, su tėvų sutikimu susitikimas būdavo organizuojamas mokykloje; tai puiki proga pasikalbėti su auklėtoja, pasiteirauti, kokie jos įspūdžiai apie vaiką.

Šeimoje esant daugiau vaikų, pirmiausia susitikdavau su jais visais ir paaiškinau susitikimo ir tolesnio mūsų bendravimo tikslą: kad dirbu su jų tėvais dėl skyrybų, ir norėčiau pasikalbėti su vaikais, kad sužinočiau, kaip jie išgyvena tėvų skyrybas. Vėliau paprašydavau, kad vienas vaikas liktų, o kiti žaistų kitame kambaryje arba liktų su mama / tėvu. Su vaikais geriau kalbėtis atskirai, kitaip vienas vaikas gali imti dominuoti: imtis atsakyti klausimus už kitus.

Susitikimas su vienu vaiku trukdavo apie 20 min., vėliau pakviečiamas kitas vaikas. Darbo su šeima proceso laiku vykdavo iš viso 3-5 asmeniniai susitikimai su vaiku, priklausomai nuo emocinės vaiko situacijos.

Užmegzti ryšį su vaiku galima įvairiais būdais: piešiant, lipdant, konstruojant LEGO ir pan. Kartais, jei pokalbis būdavo per daug emociingas ir vaikui būdavo sunku kalbėti, išeidavome pasivaikščioti (su tėvų sutikimu), suteikdami vaikui daugiau erdvės jo patirčiai. Jei matydavau, kad reikia daugiau pagalbos, rekomenduodavau tėvams konkretų žmogų - specialistą. Pokalbio pabaigoje visada pasakydavau vaikui, ką perduosiu jo tėvams.

Kartais vaikai sakydavo, kad turi paslaptį nuo tėvų, ir prieš dalindamiesi mėgindavo išgauti mano pasižadėjimą, kad neišduosiu jos tėvams (iš patirties žinau, kad dažniausiai paslaptis yra apie tai, kas vaikui nepatinka ir ką jis norėtų pakeisti, bet vienas nesugeba). Tada paaiškinau, kad negaliu saugoti paslapčių nuo jų tėvų, o jei jie vis tiek nori man ją pasakyti, turime aptarti, koku būdu ją atskleisti tėvams. Pvz., galėčiau pasakyti atskirai nuo vaiko arba kartu su juo. Paaiškinau, kad yra geriau pasakyti paslaptį, kitaip niekas nesikeičia.

3

etapas: Pokyčių žvalgymas ir įgyvendinimas

Trukmė: penki arba šeši susitikimai.

- Šis etapas skirtas gerinti tėvų bendravimą. Paklauskite, kaip tėvai norėtų jį gerinti. Kartu su tėvais sudarykite tvarkaraštį, kada ir kaip jie kalbės apie vaikus ir apie vaikams reikalingus dalykus. Pavyzdžiui, kaip jie siųstų vienas kitam įprastą žinutę: telefonu ar el. paštu? O kada jie kalbės sėdėdami prie stalo? Kokiomis temomis jie norėtų diskutuoti ir kaip tai darytų?

Kartais reikia plano, kaip bendrausime, kad bendravimas iš viso vyktų. Tarkime, iš pradžių tariamės, kad tėvai bendraujama tik centre man [specialistui] dalyvaujant. Vėliau tėvams siūloma palaikyti vienas su kontaktu, bendraujant tarpusavyje minimaliai, laikantis bendrųjų mandagaus bendravimo taisyklių, kaip su nepažįstamu žmogumi, nesileidžiant į emociškai jautrias temas. Jeigu pavyksta išlaikyti mandagų toną, tėvai gali pradėti rašyti vienas kitam SMS. Vėliau - kalbėtis vienas su kitu. Tada - pasimatyti (be manęs). Kartais, jei tėvai būdavo visiškai nepajėgūs emociškai atsitraukti, uždrausdavau visą jų bendravimą tarpusavyje, išskyrus pokalbius už mano stalo (net be žinučių e-paštu ar pan. Susirašinėjant kartais neaišku, kokia naudojama intonacija ar kokia intencija kas nors rašoma, galima greitai į(si)žeisti).

- Kartu tyrinėkite šeimos tinklą: draugus, giminaičius, kitus artimus žmones, kurie yra susiję su vaikais. Išsiaiškinkite, ar ir kuo jie gali padėti tėvams ir (arba) vaikams.
- Jei reikia, pasiūlykite tėvams specialistus, kurie padėtų jiems tvarkytis su emocijomis, finansais, buitimi ir pan. Palaikykite ryšį su šiais pagalbininkais.
- Kiekviename susitikime paklauskite tėvų, ką jiems pavyksta daryti geriau, o ką dar reikia tobulinti.
- Kartu su tėvais sudarykite rūpinimosi vaikais planą (žr. priedą), kuriame įvardijami praktiniai susitarimai dėl vaikų (iš pradžių kiekvienas iš tėvų paruošia šį planą atskirai namie, socialinė darbuotoja suveda į bendrą lentelę; tada jis aptariamas susitikimų metu).

Kas kuo rūpinasi? Pvz. kas atveda į ar pasiima vaiką iš susitikimo su kitu iš tėvų? Kas vyks su vaiku mokyklos atostogų, tėvų atostogų metu? O kas atsakingas už ryšį su mokykla ar sporto būreliais? Kas turi vaiko dokumentus? Taip pat susitarimai dėl pinigų: kas perka drabužius, batus, moka odontologui ir pan.

Kaip, kas kiek laiko tariamasi ir deramasi dėl susitarimų?

Visa tai turi būti aptarta ir aprašyta.

Dirbkite su šiuo planu: padarykite jį kuo išsamesnį ir įsitikinkite, kad tėvai patys supranta plano būtinybę.

- Šiame etape pasikalbėkite su vaikais, taip pat ir apie rūpinimosi vaikais planą. Jei reikia, kalbėkitės daugiau nei vieną kartą (susitikimai su vaikais visada vyksta atskirai nuo tėvų; paklausus, ar vaikai norėtų dalyvauti tariantis tėvams, vaikai paprastai to nenori).

4

etapas: pasiekimų įtvirtinimas ir darbo užbaigimas

Trukmė: trys ar keturi susitikimai.

- Sutelkite dėmesį į vaikus ir jų poreikius. Padėkite tėvams spręsti vaikų problemas, kad jie galėtų toliau praktikuoti įgytus įgūdžius.
- Tegu tėvai pasakoja, kaip jaučiasi dėl naujai įgytos veikimo kartu patirties. Paklauskite, ar jie nori dar ką nors aptarti, praktikuoti, tobulinti? Ar liko neaptartų svarbių temų? Pakvieskite juos pagalvoti apie kitą žingsnį šiame etape.
- Stenkitės, kad rūpinimosi vaiku planas būtų kuo išsamesnis ir vaikams augant ir jų poreikiams keičiantis, nuolat atnaujinamas. Kasmet (kartais dažniau) tėvai turi patys jį atnaujinti. Suplanuokite sekančio jų (be jūsų) susitikimo datą planui aptarti kartu. Nuraminkite, kad viskas gerai, jei planai kiek keičiasi.
- Pasikalbėkite su vaikais ir leiskite jiems išsakyti, kaip jie jaučiasi šiame etape.
- Įvertinę, kad viskas gerai, galite parengti ir tėvams prisatyti ataskaitą. Tada, tėvams sutikus, galite užbaigti susitikimus.

Ataskaita

Praneškite apie nuveiktą darbą teisėjui arba tėvus siuntusiems asmenims. Pirmieji perskaito ataskaitą ir ją komentuoja tėvai ("aš kaip darbuotoja galiu po to ją pakeisti arba palikti tokią, kokia buvo"). Jei tėvai su kažkuo nesutinka, o aš nenoriu keisti, galima pridėti komentarą, kam tėvai nepritarė. Tėvams pasirašius galima išsiųsti ataskaitą tiems, kurie nukreipė tėvus.

Jei tėvai atvyko patys, specialistas duoda ataskaitą jiems. Tai padeda pamatyti ir įvertinti pokyčius, indėlj.

Galutinę ataskaitą sudaro trumpi užsiėmimų aprašymai (įskaitant atmosferą), užpildytas priežiūros planas, vaikų pasakojimų aprašai. Galutinė ataskaita sudaro 4-5 puslapius.

5

etapas:

Pasitikrinimas

Po 6 mėnesių būtina paskambinti tėvams (atskirai) ir paklausti, kaip jiems sekasi ir ar vaikams viskas gerai. Jeigu vaikai moka kalbėti, su jais irgi galima pasišnekėti telefonu arba susitarti dėl susitikimo. Jeigu nori, tėvai gali ateiti pasikalbėti. Jei norite, galite paskambinti mokytojams arba kam nors iš artimųjų tinklo, jei kas dalyvavo per susitikimus.

Kylant problemų kartais darbas kartojasi.

PRIEDAS: RŪPINIMOSI VAIKAIS PLANAS

Šis planas yra lanksti priemonė, kurią socialinis darbuotojas naudoja susitarimams ir diskusijoms su tėvais apie tai, ko reikia vaikams ir kaip tai nuspręsti (*trečiame etape - žvalgant ir įgyvendinant pokyčius*). Neužpildytą planą socialinė darbuotoja išsiunčia el. paštu abiem tėvams, kad kiekvienas iš tėvų galėtų užpildyti vidurinius jo stulpelius atskirai namie. Mama gali surašyti, kas jai svarbu, kai vaikas pas ją ir pas tėtį; tą patį iš savo pusės padaro tėtis. Planas parsiučiamas specialistei, kuri šiuos du planus surašo į vieną dokumentą. Šį dokumentą galima susitikimų metu ir tarp jų aptarinėti, kad punktas po punkto gimtų susitarimai (ketvirtasis stulpelis). Viską sutarę tėvai pasirašo. Olandijoje šis planas siunčiamas teisėjui.

Pateikiamas planas yra gairės: jei jūs ar klientai mano, kad kai kuriuos dalykus reikia įrašyti papildomai, o kai kuriuos – išmesti, pasitikėkite savimi ar klientais, ir padarykite taip. Kažkam gali būti svarbu sutaupyti pinigų vaikams; kitam – apmokėti popamokinę veiklą. Visus šiuos dalykus svarbu įvardinti ir įrašyti. Kartais temos susitarimams gimsta iš to, kuo skundžiasi vaikai: tarkime, kodėl pas mamą galiu miegoti savo kambaryje atviromis durimis, o tėtis taip neleidžia. Vietoje reikalavimo leisti vaikui miegoti atviromis durimis reikia diskusijos, kuri padėtų išsiaiškinti tikruosius vaiko poreikius. Tarkime, išsiaiškinus, kad vaikas bijo tamsos, mama gali ir toliau leisti miegoti atviromis durimis, bet tėtis, kurio butas labai mažas, vengdamas prižadinti vaiką triukšmu (televizoriaus, indų plovimo, telefoninių pokalbių ar pan.), duris uždarys, tačiau leis miegoti prie naktinės lemputės. Tokius ir panašius smulkius dalykus reikia aptarti tam, kad vaikas jaustų, jog abu tėvai atsižvelgia į tai, kas jam svarbu, ir pagal savo galimybes juo rūpinasi. Kai tėvai sutaria dėl rūpinimosi vaiku, vaikas žino, kad nepavyks situacijos išnaudoti savo didesniajam patogumui ar dar didesniajam tėvų supriešinimui. Gilintis ir susitarti svarbu ir tam, kad abu tėvai mokytųsi išsakyti savo poreikius ir pastebėjimus, ieškoti kompromisų, gilintis į vaiko poreikius, ir galų gale vis daugiau su pagarba galėtų vienas kitą palaikyti tėvystėje.

Plano viršuje užrašomas vaiko (-ų) vardas (-ai). Galimas bendras vaikams planas. Jei vaikų situacijos labai skiriasi (pvz. didelis amžiaus skirtumas arba vienas vaikas gyvena su mama, o kitas su tėčiu), sudaromas planas kiekvienam vaikui.

Jei tėvai nemokėjo naudotis kompiuteriu ar nemokėjo kalbos, pildydavau už juos, prireikus su vertėju – čia svarbu perspėti vertėjus būti nešališkiems.

Su teisėjais mano santykiai buvo griežtai formalūs, bendravau tik raštu, žinojau tik teismo adresą ir teisėjo pavardę. Telefoniniai pokalbiai vyko tik dėl specifinių situacijų. Kai vėluodavome susitarti dėl plano, man paskambindavo teisėjas ir aptardavome situaciją (pavyzdžiui, kartą planas buvo atidėtas, nes vienas iš tėvų po nelaimingo atsitikimo kurį laiką praleido ligoninėje).

Įpusėjus darbo procesą reikalinga darsyk apžvelgti tėvų situaciją ir planus. Darbo proceso pabaigoje pasiteirauti, ar planas veikia, kartais jį pakeisti (tai daryti gali ir patys tėvai, jau be specialisto).

Proceso pabaigoje plano aptarime dalyvaudavau tada, kai kildavo konfliktų. Kartais mano pagalbą nereikėdavo, spręsti situaciją padėdavo ir kiti žmonės. Planą galėdavome keisti, kol jis dar nepateko pas teisėją. Teisėjas pasiteirauja, ar abu tėvai sutaria dėl plano. Jei taip, teisėjas leidžia išsiskirti.

Viso darbo rezultatas dažniausiai toks, kad pagerėja tėvų klausymosi, bendravimo įgūdžiai. Jie geba dirbti siekdami bendro tikslo (savo vaikų gerovės), dideles problemas skaidyti į mažesnius žingsnelius, turi galimybę aptarti ir sprendimų priėmimo procedūras. Apskritai šis procesas nėra greitas, nes susikalbėjimui reikia laiko. Kartais gali užtrukti iki dvejų metų. Po metų tėvams rekomenduojama susėsti kartu ir pažiūrėti, ar planas vis dar tinka kitiems metams – geriau visa aptarti vasaros atostogų pradžioje ar pabaigoje, nes yra daugiau pokyčių. Vaikai auga, jiems reikia daugiau daiktų, jų poreikiai keičiasi, todėl neretai reikia koreguoti planą. Jei vaikas – kūdikis, susitikimai ir pasitarimai turi vykti dažniau, nes kūdikis greitai auga ir vyksta daug pokyčių. Tada vertėtų planą peržiūrėti kas ketvirtį.

RŪPINIMOSI VAIKU(-AIS) SUSITARIMAS

Tai tėvų susitarimai dėl jų pasiskirstymo atsakomybėmis ir kaip dėl to sutariama.

Vaiko buvimo (gyvenimo) vieta

Savaitės dienomis ir savaitgaliais

Savaitės dienų ir savaitgalių dalijimosi ritmas

Pas mamą

Pas tėtį

Ryšio palaikymas su mama / tėčiu, kol vaikas pas kitą iš tėvų

Su mama

Su tėčiu

Vaikų paėmimas ir nuvežimas

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Auklėjimas ir praktiški klausimai	Mamai	Tėčiui	Susitarimai
Kokie dalykai tėvams svarbūs, auklėjant vaikus?			

Namų taisyklės	Pas mamą	Pas tėtį	Susitarimai
Šukuosena / Kirpimas			
Rūbai			
Švara / higiena (auskarų vėrimas, tatuiruotės, ir pan.)			
Pasiėmimas iš ir nuvežimas į būrelius			
Dovanų pirkimas (gimtadieniai, Kalėdos, vaikų šventės, ...)			
Kišenpinigiai (kiek, kas moka?)			

Rūpinimasis sveikata	Pas mamą	Pas tėtį	Susitarimai
Svarbūs sprendimai			
Smulkesni, ne tokie svarbūs sprendimai, kaip kraujo patikra, skiepai ir pan.			
Apsilankymai pas odontologą			
Apsilankymai pas šeimos gydytoją			
Kiti apsilankymai poliklinikoje			

Mokykla	Pas mamą	Pas tėtį	Susitarimas
Mokyklos pasirinkimas			
Tėvų susirinkimai			
Elektroninio dienyno peržiūrėjimas			
Pasirašymas prie mokyklinių pasiekimų			

Atostogos	Pas mamą	Pas tėtį	Susitarimas
Vasaros atostogos			
Rudens atostogos			
Kalėdų atostogos			
Pavasario atostogos			
Velykos			
Sekminės			
Kitos valstybinės šventės / minėjimai (Sausio 13, Nepriklausomybės diena ir pan.)			

Ypatingos dienos	Pas mamą	Pas tėtį	Susitarimas
Tėčio diena			
Mamos diena			
Vaiko gimtadienis (vardadienis)			
Tėvų gimtadieniai			
Senelių gimtadieniai			
Brolių / seserų gimtadieniai			
Kita			

Ypatingos šventės / atostogos / kaip jas leisti

Sutarimas: (pvz., apie dalyvavimą stovykloje, varžybose, atostogose su draugais, ...)

Dėl kelionių su vienu iš tėvų į užsienį

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Sportas, muzika (pamokos)	Pas mamą	Pas tėtį	Susitarimas
Sporto pasirinkimas			
Sporto rūbai			
Sutarimai dėl sporto			
Muzikos pamokų / instrumento pasirinkimas			
Instrumentas			
Kita			

Aplinkybės, kada planas peržiūrimas	Detalizuotos aplinkybės, jei reikia		Susitarimai
	Mama	Tėtis	
Kai vienas iš tėvų išreiškia tam poreikį			
Kai vienas iš tėvų pastebi signalus, kad nėra gerai su (<i>vaiko vardas</i>)			
Kai vienas iš tėvų randa naują partnerį			
Kai tik kas nors kiečiasi, tėvai aptaria tai tarpusavyje			
Kai yra finansinių pokyčių			
Prieš kraustydamiesi			
Norime pasitarti su trečiu žmogumi, kai nerandame sprendimo / dėl jo nesutariame			
Norime reguliariai (<i>kas kiek laiko</i>) susėsti prie stalo ir viską peržiūrėti bei aptarti			
Kita			

Bendravimas	Mama	Tėtis	Susitarimas
<p>Kaip tėvai informuoja / aptaria:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Raštu / e-paštu/ programėle / užrašais, etc. ○ Telefonu ○ Vieta (kažkurio namai / neutrali aplinka?) 			
<p>Kiek dažnai?</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Kasdien ○ Kai vaikai keičia vietas ○ Kai manome, kad reikia ○ Kitaip, tarkime, ... 			
<p>Kokiomis temomis tėvai informuoja vieni kitus?</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ (Vaiko)... Sveikata ir gerovė ○ Apie tai, kas vyko su vaiku (-ais), kol ji(s) / jie buvo su kitu iš tėvų. ○ Mokyklos rezultatai (namų darbai, kontroliniai, testai). ○ (Vaiko) ... draugai ○ Kitomis temomis 			
<p>Kaip tėvai elgiasi situacijose, kai jie abu yra kviečiami?</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Norėčiau dalyvauti kartu ○ Nebūname kartu, susitariame, kuris eis ○ Dalyvauja tas iš tėvų, pas kurį šiuo metu yra vaikas.... ○ Kitaip, konkrečiai 			

<p>Kas palaiko ryšį su mokykla / darželiu / dienos centru / ...?</p>			
<p>Kas ir kaip palaiko ryšį su seneliais?</p>			
<p>Kaip tėvai informuoja vienas kitą, kai vyksta kas ypatingo? (apsilankymas pas gydytoją, liga, šeimos susitikimas, gimtadieniai, atostogos ir t.t.)</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Iš karto, telefonu ☐ Priklauso nuo... ☐ Kitaip 			
<p>Kaip tartis kai kyla krizės su (<i>susiję su sudėtingomis auklėjimo, elgesio problemomis</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ tėvai tai aptaria kartu, ☐ tėvai patys ieško sprendimų ☐ kitaip, t.y. 			
<p>Ar reikia susitarimų dėl socialinių medijų naudojimo?.. Jei taip, kokių?</p>			

<p>Procedūros, kai iškyla konfliktas</p>	<p>Mama</p>	<p>Tėtis</p>	<p>Susitarimai</p>
<p>Ką daryti, kai yra (atrodo, kad kyla) konfliktas</p>			
<p>Dėl ko kaip tėvai norime susitarti, kad pavyktų konfliktą išspręsti su mažiausia įmanoma žala?</p>			
<p>Kas gali jums padėti, kai konfliktuojate?</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Žmogus, kuriuo abu pasitikite (įvardinti); ○ Profesionalas (psichologas, mediatorius, advokatas) ○ Kita (įvardyti) 			

Abu tėvai sutinka su tuo, kas sutarta šiame rūpinimosi vaiku plane.

Vieta..... Data:.....-.....-.....

.....

Parašas Mama

.....

Parašas Tėtis